

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Politieke stromingen in Nederland

Andeweg, R.B.

Citation

Andeweg, R. B. (1978). Boekbespreking van: Politieke stromingen in Nederland. *Acta Politica*, 13: 1978(2), 294-296. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451905>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451905>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

houden door aan bepaalde randvoorwaarden te voldoen. Zoals het ook mogelijk is de gezondheid enigszins op peil te houden door te voldoen aan randvoorwaarden door bijvoorbeeld mensen met een minimum inkomen overigens onbetaalbare medische zorg te kunnen laten ontvangen.

Eén van de belangrijkste taken van een beleidsanaliticus is te laten zien wat kan en wat niet kan, te laten zien wat bereikt wordt en wat niet. De studie van Welters en Eykman is hierin door een minder pretentieuze opzet en voor wat het materiële onderzoeksobject betreft veel beperkter opzet, meer geslaagd dan de studie van Fenger.

H. J. Aquina

I. Lipschits, **Politieke Stromingen in Nederland. Inleiding tot de geschiedenis van de Nederlandse politieke partijen**, Deventer (Kluwer), 1977, 80 blz., f 8,50.

Eind 1975 publiceerde Lipschits in het tijdschrift *Intermediair* een reeks artikelen over de ontstaansgeschiedenis van de Nederlandse politieke partijen. Deze artikelenreeks is nu in enigszins bijgewerkte vorm als boekje verschenen. Lipschits beoogt in dit werkje een overzicht van het ontstaan, de afsplitsingen en de fusies van onze vaderlandse partijen te geven. Hij beperkt zich daartoe tot wat hij noemt de vier 'familie-oorsprongen' of 'stromingen' in politiek Nederland: het protestantisme, het katholicisme, het socialisme/communisme en het liberalisme. Aan ieder van deze stromingen worden twee hoofdstukken gewijd, één over de periode vóór de Tweede Wereldoorlog en één over de naoorlogse periode. De hoofdstukken zijn niet voorzien van voetnoten of bibliografie. Ieder hoofdstuk wordt grafisch samengevat in een schema, als het ware een politieke stamboom van de betreffende *famille spirituelle*. Hiermee is, aldus de auteur in een 'Woord Vooraf', het onderzoeksschema gegeven voor zijn uitgebreide studie van de ontstaansgeschiedenis van onze partijen: ieder hoofdstukje in het hier besproken werk moet uitgroeien tot een volwaardig boek. Het eerste deel van deze omvangrijke serie, over de protestants-christelijke stroming tot 1940, is inmiddels verschenen.¹ Wij zullen ons hier echter tot Lipschits' 'onderzoeksschema' beperken.

Lipschits besteedt geen aandacht aan een mogelijk theoretisch kader voor zijn geschiedschrijving. Een definitie van een politieke partij wordt bijvoorbeeld pas gegeven wanneer het onderscheid tussen arbeidersbeweging en linkse partijen dreigt te vervagen (p. 17: 'Een politieke partij streeft naar belangenbehartiging door als organisatie zelf kandidaten te stellen voor de volksvertegenwoordiging en door het maken van propaganda voor die kandidaten'). Ook worden de criteria voor het toerekenen van een bepaalde partij aan een bepaalde stroming niet geëxpliciteerd. Een partij schijnt tot een stroming te behoren wanneer een aantal van haar leiders eerst van een andere partij in die stroming lid was, maar niet altijd. Zo wordt de SWP wel als een afsplitsing van de CPN beschouwd omdat een aantal van haar oprichters uit de CPN afkomstig was (p. 65), maar D'66 wordt, ondanks de liberale signatuur van veel van haar initiatiefnemers, niet in de liberale stamboom opgenomen; de Democraten delen nu met de Boeren een resthoofdstuk. Het is overigens zonder twijfel zo dat in een zo beknopt boekje uitgebreide definitie-omschrijvingen vooraf eerder vermoeiend dan nuttig waren geweest.

Problematischer is het ontbreken van enige analyse, van enige verklaring van de partijpolitieke organisatorische ontwikkelingen. De politieke geschiedenis van Lip-

schits is er vooral een van personen, van politieke voormannen, alsof politiek in Nederland in de door Lipschits beschreven periode (± 1875–1975) nog steeds uitsluitend gemaakt werd door van het buitengebeuren geïsoleerde kleine kamerclubs. Er is geen relatie met het partijstelsel als geheel en ideologische-, sociaal-economische, electorale- en sociale factoren blijven vrijwel onbesproken. Zo noemt Lipschits bijvoorbeeld wel de sociale achterstelling van de Nederlandse katholieken aan het begin van zijn hoofdstuk over deze stroming (p. 28), maar als hij een bladzijde verder de wel buitengewoon langzame en conflictrijke politieke eenwording der katholieken beschrijft gebruikt hij de katholieke sociale achterstelling niet als mogelijke verklaring voor deze aarzelingen en conflicten. Soms leidt de concentratie op personen en oprichtingsdata mijns inziens zelfs tot twijfelachtige interpretaties. Zo schrijft Lipschits dat de verwachtingen van de leiders van de Nederlandse afdeling van de Eerste Internationale hoog gespannen waren, maar dat het succes gering was omdat andere voormannen in de arbeidersbeweging zich uit verzet tegen de Internationale in het ANWV bundelden (p. 17-19). Niets lezen wij echter over het feit dat toen dit alles speelde, rond 1870, in Nederland nog geen sprake van een Industriële Revolutie was en dat er dus in ons land nog slechts weinig proletariërs te organiseren vielen. Dat veranderde pas na de agrarische crisis en eigenlijk pas na de eeuw-wisseling.

Verbanden met niet specifiek-Nederlandse ideologische ontwikkelingen worden nu eens wel, dan weer niet genoemd. Zo lijkt het conflict over parlementarisme versus anarchisme een strikt interne SDB-aangelegenheid (p. 20), terwijl naar aanleiding van de Tribune-kwestie wel melding wordt gemaakt van het internationale debat over Bernsteins revisionisme (p. 21-22).

De kracht van dit boekje ligt dan ook niet in het aanreiken van mogelijke aanzetten tot verklaring, maar in precisie. De lezer wordt nu en dan getraceerd op een welhaast overdadige detaillering, want de concentratie op personen uit zich ook in het vermelden van talloze namen en vele, vele data tot op de maand en dag precies. Wat feitelijkheden betreft wordt de geschiedenis, voor zover ik kan beoordelen, stellig geen geweld aangedaan. Men kan met de auteur slechts twisten over kleinigheden (: het was bijv. niet altijd zo dat ieder district één afgevaardigde koos (p. 11), Conservatieve Partij is misschien een wat anachronistische titel voor een losse kamerclub (p. 8, p. 33), en dergelijke) of over kleine omissies, zoals het niet noemen van de Nederlandse Unie als een wegbereider voor de Nederlandse Volksbeweging, zeker onder katholieken (hfdst. 5), of het niet noemen van de nacht van Schmelzer als factor bij de afscheiding van de KVP-radicalen (p. 51-52), maar wel bij het opstapen van de AR-radicalen (p. 57). De grootste lacune is wel, maar dat signaleert Lipschits ook zelf, het weglaten van de strubbelingen rond Progressieve Volkspartij en CDA.

Overzichtswerken van de ontstaansgeschiedenis van onze politieke partijen zijn betrekkelijk schaars. Toch ligt een vergelijking van Lipschits' boekje met een ander werk onmiddellijk voor de hand. Er is n.l. een opmerkelijke overeenkomst met Daalders hoofdstuk over Nederland in het *Repertorium van de Sociale Wetenschappen*.² Dat geldt vooral voor de getekende 'stambomen' of schema's van de splitsingen en fusies binnen de stromingen. Daalders hoofdstuk biedt wel hier en daar een voorzichtige poging tot verklaring van de organisatorische ontwikkelingen maar is nu al weer wat gedateerd en op sommige punten ook iets minder nauwkeurig dan Lipschits.

Ondanks een gevoel van onvrede met de strikt formalistisch-beschrijvende opzet van

Lipschits is het boekje nuttig als feitelijk overzicht en handzaam naslagwerkje naast een meer analyserende geschiedschrijving die wij wellicht van Lipschits zelf mogen verwachten in de nog te verschijnen delen van zijn 'ontstaansgeschiedenis'.

Rudy B. Andeweg

- 1 I. Lipschits, *Ontstaansgeschiedenis van de Nederlandse politieke partijen. Deel I: De protestants-christelijke stroming tot 1940*. Deventer (Kluwer), 1977.
- 2 H. Daalder, 'Nederland', in L. v. d. Land (red.), *Repertorium van de Sociale Wetenschappen, deel I, Politiek*, pp. 213-238, Amsterdam (Elsevier), 1958.

M. P. C. M. van Schendelen en H. T. J. F. van Maarseveen, **Proces van wetgeving; een onderzoek naar de snelheid van wetgeving in Nederland (1961-1970)**; Groningen (Tjeenk Willink), 1976, 108 pag., f 18,—.

M. P. C. M. van Schendelen, **Terugtrek van de wetgever**; Groningen (Tjeenk Willink), 1976, 91 pag., f 17,—.

Kort na elkaar verschenen de eerste 2 boekjes in de serie 'Politologie en Staatsrecht'. In de serie, die onder redactie staat van prof. dr. Schuyt en dr. Van Schendelen, zullen korte studies, die het 'grensgebied van politiek en recht in een empirisch perspectief plaatsen', gepubliceerd worden.

In deze eerste twee deeltjes heeft Van Schendelen zelf een belangrijk aandeel gehad. Van 'Proces van wetgeving' schreef hij het hoofdbestanddeel, en 'Terugtrek van de wetgever' is geheel van zijn hand.

Beide boekjes houden zich bezig met enige aspecten van de wetgeving. In 'Proces van wetgeving' wordt onderzocht hoeveel wetten per jaar in het Staatsblad verschijnen, hoeveel tijd het parlement gebruikt om de door de regering ingediende wetsontwerpen te aanvaarden, en welke factoren met de 'parlementaire snelheid van wetgeving' samenhangen. Het onderzoek beperkte zich tot de tussen 1 januari 1961 en 31 december 1970 in het Staatsblad verschenen wetten, met uitzondering van de initiatief-voorstellen, begrotingswetten en naturalisaties. De onderzoekers namen dus hun uitgangspunt in het resultaat van het wetgevingsproces, nl. de in beide Kamers der Staten-Generaal aangenomen ontwerpen, welke vervolgens door een besluit van de regering, via plaatsing in het Staatsblad, tot wet werden verheven. In deel I van het boekje gaat Van Maarseveen in op de totale omvang van de productie aan wetten, het aantal wetten dat per jaar het Staatsblad bereikt en de departementen die als belangrijkste productie-centra van wetsontwerpen fungeren. Gemiddeld bleken er zo'n 95 wetten per jaar aangenomen te worden. Ruim tweederde van deze wetten was afkomstig van de departementen van Financiën, Binnenlandse Zaken, Sociale Zaken en Justitie tezamen.

In deel II houdt Van Schendelen zich bezig met de parlementaire snelheid van wetgeving. Hij onderscheidt daartoe een drietal fasen in de parlementaire behandeling in Tweede en Eerste Kamer. De meest tijdrovende fase blijkt de commissiefase, de fase waarin een vaste of een bijzondere commissie in Tweede respectievelijk Eerste Kamer het ingediende wetsontwerp onderzoekt. Deze fase eindigt met het uitbrengen door de commissie van het eindverslag over het wetsontwerp. Hierna volgt de wachtfase, welke meestal veel korter is. De derde en laatste fase is die der openbare behandeling, welke gemiddeld niet meer dan twee dagen in beslag neemt.

Uit het onderzoek blijkt, dat de parlementaire behandeling gemiddeld zo'n 10 à 11 maanden duurt, waarvan de behandeling in de Tweede Kamer ongeveer vijfzesde

deel vergt. Van Schendelen onderzoekt tevens een aantal factoren, zoals de omvang van de tekst van de wet, de aard van de kamercommissie en de nabijheid van verkiezingen voor de Tweede Kamer op hun betekenis voor de snelheid van wetgeving. In het boekje 'Terugtrek van de wetgever' onderzoekt Van Schendelen de omvang van het verschijnsel, dat in wetten en algemene maatregelen van bestuur bevoegdheden worden gedelegeerd en aan welke organen gedelegeerd wordt. Discussies over het delegatieverschijnsel verzandden nog al eens in normatieve beschouwingen over de voor- en nadelen van delegatie, terwijl de kennis over de omvang van het verschijnsel gering was. Ook bij dit onderzoek heeft Van Schendelen zijn uitgangspunt genomen in het resultaat van 10 jaar regelgeving, namelijk in de wetten en AMVB's welke tussen 1 januari 1965 en 31 december 1974 in het Staatsblad zijn verschenen. Initiatiefwetten, begrotingswetten en naturalisaties bleven hier eveneens buiten beschouwing. Na enige inleidende opmerkingen over het delegatieverschijnsel komt in deel II delegatie door de formele wetgever aan de orde. Achtereenvolgens wordt aangegeven in hoeveel onderzochte wetten gedelegeerd werd, de zogenaamde delegatiewetten, het aantal delegaties per wet, de aantallen delegatiewetten per zittingsjaar en per kabinetsperiode, de ondertekenaars van het wetsontwerp, aan welk orgaan gedelegeerd werd en de snelheid waarmee delegatiewetsontwerpen door de Staten-Generaal werden aangenomen. Enkele onderzoeksresultaten: in ongeveer 40 % van de wetten werden één of meer bevoegdheden gedelegeerd. Het totaal aantal delegaties aan de Kroon blijkt ongeveer gelijk aan het aantal delegaties aan anderen dan de Kroon, respectievelijk 642 en 648 op een totaal van 744 wetten. Het aantal delegatiewetten per departement blijkt, evenals het relatieve aandeel in de wetgeving in het algemeen, sterk uiteen te lopen. Vooral in wetten afkomstig van de departementen van Sociale Zaken en Volksgezondheid (en vanaf juli 1971 Sociale Zaken) en Financiën wordt veelvuldig gedelegeerd. Alhoewel het aantal delegaties per jaar vrij sterke schommelingen vertoont, zijn er wel bepaalde aanwijzingen, dat de delegatiewetgeving in de loop der jaren accumuleert. Uit de parlementaire behandeling van delegatiewetten is duidelijk waarneembaar dat de behandeling langer duurt, naarmate de wetsontwerpen meer delegaties bevatten. In deel III komt delegatie in AMVB's aan de orde. Bij AMVB's valt de piek in de jaren 1968-1970 het meest op. De laatste jaren delegeert de Kroon aanmerkelijk minder vaak.

Empirisch onderzoek op het gebied van de wetgeving heeft wel erg lang op zich laten wachten. Deze boekjes vullen in elk geval enkele duidelijke lacunes in de kennis van het wetgevingsproces goeddeels op. Met de vrij uitgebreide hoeveelheid informatie kunnen bestaande (voor)oordelen met betrekking tot de snelheid van wetgeving en het delegatieverschijnsel getoetst worden aan de feitelijke toestand. Met deze gegevens is bovendien de verklaring van bepaalde verschijnselen en aangeduide verbanden tussen die verschijnselen in gang gezet. Ook in ander opzicht is het verschijnen van deze studies bepaald toe te juichen. Zij bevatten duidelijke analyses, heldere samenvattingen en conclusies en een beknopte maar goede methodische verantwoording. Als minder gelukkig moet opgemerkt worden, dat de (partij)politieke dimensie in beide studies nogal weinig aandacht gekregen heeft. Zo komt de politieke kleur van de indieners van wetsontwerpen niet aan de orde, evenmin als de activiteiten van kamerfracties in de vorm van het indienen van initiatief-voorstellen en amendementen of verwerpen van wetsontwerpen. Deze beperkingen hangen vanzelfsprekend samen met de opzet van de studies, welke nu eenmaal niet al te pretentius is. Dat zulke beperkingen evenwel tot ontsporingen kunnen leiden, blijkt bijvoorbeeld in de bespreking van de mate waarin de verschillende kabinetten